

Tarih Öğretiminde Filmlerin Yeri ve Önemi

Yrd.Doç.Dr. İsmail H. DEMİRCİOĞLU*

Özet: Filmler, bilişsel, duyuşsal ve psikomotor niteliklerin öğrencilere kazandırılmasını kolaylaştıran materyallerin başında gelmektedir. Özellikle tarih derslerinde filmler aracılığıyla geçmiş bugüne getirilebilir. Buna ilaveten, bu araçlar aracılığıyla dersler daha ilginç, basit ve anlaşılır bir biçimde öğretilmektedir. Teknolojik ve ekonomik açıdan gelişmiş ülkelerde eğitim ve öğretim etkinliklerinde filmlerin kullanılmasının geçen yüzyılın ilk çeyreğine dayandığı bilinmektedir. Özellikle II. Dünya Savaşı'nın ardından bu materyallerin, tarih derslerinde daha sık ve bilinçli bir şekilde kullanıldığı görülmektedir. Günümüzde ise filmler, gelişmiş ülkelerdeki tarih sınıflarının ayrılmaz bir parçası konumundadırlar. Ancak ülkemizdeki tarih öğretimi incelendiğinde, öğretmenlerimizin bir kısmının derslerinde filmlerden yararlanmadıkları görülmektedir. Derslerinde film kullanan tarih öğretmenlerinden bazılarının ise, bu materyalleri etkili bir biçimde kullanamadıkları anlaşılmaktadır. Bu çerçevede, tarih derslerinde filmlerin yeri, önemi ve etkili bir biçimde nasıl kullanılması gerektiğiyle ilgili olarak yapılacak bir araştırmanın, ülkemizdeki tarih öğretmenlerine faydalı olabileceği düşünülerek, bu çalışma gerçekleştirilmiştir. Araştırmada, ilk aşamada tarih derslerinde filmlerin yeri, önemi ve etkili bir biçimde nasıl kullanılmalı gerektiğiyle ilgili literatür taranarak kuramsal bir temel oluşturulmuştur. Daha sonra, elde edilen verilerin ışığı altında ülkemizdeki tarih öğretmenleri için bir dizi öneri getirilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Tarih Öğretimi, Tarih Dersi ve Film, Aktif Tarih Öğretimi

Giriş

Sosyal bilimlerin önemli disiplinlerinden biri olan tarihin, ilk ve orta öğretim düzeyinde soyut ve öğretmen merkezli bir anlayışla öğretilmeye çalışılması, bu alanda önemli problemlerin yaşanmasına neden olmaktadır. Öğrencilere yaşadıkları zaman diliminden çok önce cereyan etmiş olayların soyut bir biçimde anlatılması, bu derse karşı istenen ilginin gösterilmemesine ve sağlıklı davranış değişikliklerinin oluşturulamamasına neden olmaktadır. Tarih dersleri aracılığıyla, nitelikli bireylerin yetiştirilebilmesi için, öğrencilerin farklı duyu organlarına hitap eden ve öğretim teknolojileri açısından zengin öğre-

* KTÜ Fatih Eğitim Fakültesi Ortaöğretim Sosyal Alanlar Eğitimi Bölümü, Tarih Eğitimi ABD / TRABZON demircioglu61@yahoo.com

tim ortamları oluşturulmalıdır. Etkin öğretim ortamlarının oluşturulmasında dikkat edilecek hususlarla ilgili olarak Çilenti (1984 aktaran Demirel vd. 2001: 24) şu önerilerde bulunmaktadır:

- Öğrenme işlemine katılan duyu organlarımızın sayısı ne kadar fazla ise, o kadar iyi öğrenir ve o kadar geç unuturuz.
- En iyi öğrendiğimiz şeyler kendi kendimizde öğrendiğimiz şeylerdir.
- Öğrendiğimiz şeylerin çoğunu gözlerimiz yardımıyla öğrenebiliriz.
- En iyi öğretim, somuttan soyuta ve basitten karmaşığa giden öğretimdir.

Yukarıdaki açıklamaya ilaveten, öğrenmeyle ilgili yapılan çalışmalar; öğrencilerin okuduklarının % 10'unu, duyduklarının % 20'sini, gördüklerinin % 30'unu, hem görüp hem duyduklarının % 50'sini, görüp, işitip ve söylediklerinin % 80'ini, görüp, işitip, dokunup ve söylediklerinin % 90'ını öğrendiklerini göstermektedir (Demirel 2002). Başka bir deyişle, öğrencilerde kalıcı ve istendik davranış değişikliklerinin meydana getirilebilmesi için, öğretim teknolojileri açısından zengin aktif öğrenme ortamları hazırlanmalıdır.

Öğrencilere zengin öğrenme ortamlarını hazırlayabilecek araçlardan birisi filmlerdir. Filmler tarih derslerini daha basit ve ilginç hale getirmenin yanında, öğrencilere geleneksel öğretim anlayışıyla kazandırılması mümkün olmayan pek çok niteliği kazandırabilecek araçlardır. Özellikle çağımız insanının ihtiyaç duyduğu ve üst düzey düşünme becerileri olan sentez, analiz ve değerlendirme becerilerinin filmler aracılığıyla öğrencilere kazandırılması mümkündür. Buna ilaveten öğrenciler, filmle toplum arasındaki çok yönlü ve karmaşık ilişkileri analiz ederek pek çok şey öğrenebilirler (Chansel 2003).

Filmin ne olduğu incelendiği zaman, sinemacılıkta filmin değişik tanımlarının yapıldığı görülmektedir. Bu tanımlarda film şu şekillerde tarif edilmektedir; 'Sinemacılıkta, bir oyunun bütünü taşıyan şerit veya şeritlerin bütünü', 'Sinema makinesiyle gösterilen eser' (Eren vd. 1998: 504). Filmler, geçmişten bugüne toplumların sosyal, ekonomik, politik ve kültürel yapılarıyla alakalı olup, ilgili oldukları konu, olay ve dönemin aynası konumundadırlar. Hareketli görüntüler olan filmler, hazırlanış amaçlarına göre farklı nitelikler arz etmektedirler. Bazıları, var olanı doğrudan yansıtmayı hedeflerken, bazıları da izleyiciye belirli bir bakış açısı kazandırmak amacıyla üretilmişlerdir (Chansel 2003). Başka bir deyişle sağlıklı olgulara dayalı, öğrencilere bilimsel bilgileri aktarabilecek filmlerin yanında, belirli bir ideoloji ve dünya görüşünü öğrencilere kazandırmayı hedefleyen filmlerde bulunmaktadır.

Filmlerin tarih dersleri bünyesinde kullanım sürecinde tartışılması gereken bir diğer husus ise, bilim sanat ilişkisidir. Sanat, düşünce, durum ya da olayların estetik beceri ve düş gücü kullanılarak ifade edilmesine yönelik yaratıcı insan etkinliği olarak karşımıza çıkmaktadır

(<http://www.students.itu.edu.tr/~ergonomi/webdergi/2.html>). Bilim ise, var olan problem ve sorunlara, objektif bir anlayışla deney ve gözleme dayalı olarak çözüm getirmeye çalışan bir uğraş alanıdır. Bilim adamı önyargılardan uzak belirli ve sistemli kurallar dahilinde verilerini ortaya koyarken, sanatçı kendi duygu, düşünce ve anlayışını doğrudan eserine yansıtmakta ve çalışmasına damgasını vurmaktadır. Bilimle sanatın ortak yönleri incelendiği zaman, hem sanatın hem de bilimin yaratıcılık üzerine odaklandığı görülür (<http://www.students.itu.edu.tr/~ergonomi/webdergi/2.html>). Bilim adamının dünyanın yasalarını bulmaya ve var olan problemleri çözmeye çalışırken dayandığı esas ile bir sanatçının eserini oluştururken dayandığı temel nokta yaratıcılıktır.

Filmlerin eğitim ve öğretim etkinliklerindeki etkileri üzerine yapılan çalışmaların özellikle İngiltere merkezli olmak üzere, geçen yüzyılın ilk çeyreğine kadar indiği bilinmektedir (Strong 1964a). Batı Avrupa merkezli yürütölen bu çalışmalara karşın, ölkemizde, tarih öğretiminde filmlerin kullanım düzeyi, tarih öğretmenlerinin filmleri kullanma becerileri, okulların film kullanımına yönelik donanım düzeylerinin ne olduğuna yönelik çalışmalar istenilen düzeyde değildir. Ölkemizde filmlerin tarih derslerinde kullanımı, tarih öğretmenlerinin film kullanımıyla ilgili beceri ve tutumları ve ölkemizdeki okulların film kullanımına yönelik fiziki imkanlarıyla alakalı detaylı ampirik çalışmalara rastlanılmamaktadır. Buna karşın, ölkemizde gerçekleştirilen bazı betimsel alan araştırmalarının bünyesinde tarih öğretiminde filmlerin yerinin konu edildiği görölmektedir. Safran'ın (2002) 1993 yılında Ankara'da 536 öğrenci ve 80 tarih öğretmeniyle gerçekleştirdiği ortaöğretim kurumlarında tarih öğretiminin yapısı ve sorunları isimli bir çalışmada, tarih derslerinde filmlerin ne oranda kullanıldığının araştırıldığı görölmektedir. Bu araştırmanın sonuçlarına göre, çalışmaya katılan tarih öğretmenlerinin %97,5'ğünün derslerinde hiç film kullanmadıkları ve geri kalan % 2,5'ğünün ise, ara sıra film kullandıkları anlaşılmaktadır (Safran 2002).

Ölkemizde tarih öğretiminde filmlerin kullanımına yönelik öğretmen ve öğrenci görüşlerini içeren diğer bir çalışma Körber Vakfı tarafından 1995 yılında gerçekleştirilmiştir. Uluslararası bir proje çerçevesinde yürütölen bu çalışmaya ölkemizden 35 tarih öğretmeni ve 1229 öğrenci katılmış olup, çalışmanın tarih öğretiminde filmlerin yeriyle ilgili sonuçları aşğıdaki gibidir (Tekeli 1998). Araştırmada öğrencilere tarih derslerinin nasıl verildiğine yönelik bir soru sorulmuştur. Öğrencilerin vermiş oldukları cevaplar incelendiği zaman, tarih derslerinde film izleme oranının düşük olduğu görölmüştür. Diğer bir soruda öğrencilere tarih ders içi ve ders dışı sunum araçlarının güvenilirliği ve keyif vericiliği sorulmuştur. Verilen cevaplarda tarihsel filmler keyif vericilik açısından birinci sırada gösterilmiştir. Başka bir deyişle öğren-

ciler, ders kitabı, tarihi roman, öğretmen ve diğer yetişkinlerin anlatması, müze ve tarihi alanların ziyareti gibi ders içi ve ders dışı sunum araçları arasında keyif vericilik açısından filmleri ilk sıraya yerleştirmişlerdir (Tekeli 1998). Ülkemizde filmlerin tarih öğretiminde kullanımına yönelik yapılan ampirik çalışmaların neticesinde, bu araçların tarih derslerinde istenilen seviyede kullanılmadıkları görülmektedir.

Tarih Dersi ve Film

Tarih derslerinde farklı duyu organlarına hitap eden ve geçmişi bugüne getirerek öğrencilerin öğrenmelerini kolaylaştıran unsurların başında filmler gelmektedir. İlk ve orta öğretim düzeyindeki tarih öğretiminde, film makinesi, televizyon, video ve data show gibi unsurlar aracılığıyla rahatlıkla gösterimi yapılabilecek olan filmlerin ortaya çıkışı 19. yüzyılın sonlarıdır. Auguste ve Louis Lumiere'nin 1895 yılında hareket eden ilk resimlerle bir gösteri yapmasından bu yana, pek çok film üretilmiştir (http://www.holonet.khm.de/visual_alchemy/lumiere.html). Hareket eden resimlerin ortaya çıkmasının ardından, bunların eğitimde kullanılabileceği fikri yaygınlaşmış ve film şeritleriyle, filmler 20. yüzyılın ilk çeyreğinde eğitim etkinliklerinde kullanılmaya başlanmıştır. Tarih öğretimi açısından bakıldığında, bu dönemde özellikle sanayi devrimini yaşamış ülkelerin bazılarında tarih derslerinde filmlerin kullanıldığı görülmektedir (Strong 1964b; Mahmud ve İsmail 2003).

1920'li yıllarda, özellikle İngiltere'de filmlerin tarih derslerinde kullanımı ve önemiyle ilgili bilimsel çalışmalar yapılmaktaydı. Bu bağlamda, 1929-1930 yıllarında, The Historical Association tarafından desteklenen bir bilimsel proje neticesinde, tarih derslerinin etkin ve kalıcı bir biçimde öğretilmesinde filmlerin faydalı olduğu iddia edildi (Strong 1964a). Bu dönemde Fransa ve Amerika Birleşik Devletleri, eğitim ve öğretim etkinliklerinde film şeritleri ve filmlerin kullanıldığı diğer ülkeler arasında yer almaktaydı. Özellikle Amerika Birleşik Devletlerinde 1920'li yıllarda Görsel Eğitim Topluluğu kurulmuş ve film şeritleri yoğun olarak eğitime girmiştir. Eğitimsel filmlerin üretiminde ise, İngiltere ve Amerika Birleşik Devletleri önde gelmekteydi (Strong 1964b).

II. Dünya Savaşı'nı takiben, teknolojik ve ekonomik açıdan gelişmiş ülkelerde filmler daha sık ve bilinçli kullanılmaya başlanmıştır. Özellikle bu savaşa ait filmler, savaşın tüm çıplaklığıyla tarih derslerinde gösterilmesine yardımcı olmaktadır. Yine bu dönemde, gelişen teknoloji sayesinde olaylar anında kaydedilmekte ve eğitim hizmetlerinde kullanılabilmekteydi. Bu çerçevede, bu asrın önemli olaylarının büyük bir bölümü filme alınmıştır (Farmer ve Knight 1995). Hazırlanan tarihi, siyasi, politik, ekonomik, dramatik, mizahi ve belgesel filmler, öğrencilerin yaşadıkları zaman diliminden çok uzak olay, insan ve nesnelere sınıfa getirmekte ve öğrencilere birinci elden deneyim imkânı sunmaktaydı. Özellikle İngiliz yayın kuruluşu olan BBC, eğitimsel

amaçlı dramatik, mizahi ve belgesel filmler hazırlamakta ve bu filmler okullarda tarih derslerinde kullanılmaktaydı (McCulloch ve Richardson 2000). BBC'nin eğitime olan katkısı bugün de devam etmekte ve farklı alanlarda pek çok eğitici film bu kurum tarafından üretilmektedir.

Tarih Derslerinde Kullanılabilecek Film Çeşitleri

Öğretimi yapılan konularla ilgili öğrencilerde davranış değişikliği meydana getirebilecek olan her çeşit film tarih derslerinde kullanılabilir. Tarih öğretiminde kullanılabilecek filmlerin bir kısmı aşağıdaki gibi sıralanabilir:

- Eğitimsel filmler.
- Çizgi filmler.
- Komedi filmleri.
- Reklâm filmleri.
- Belgesel filmler
- Dramatik filmler.
- Bilim kurgu filmleri.
- Arşiv filmleri.
- Resmi savaş filmleri.
- Amatör filmler.
- Haber filmleri.

Tarih Derslerinde Film Kullanmanın Faydaları

Filmlerin görsel ve işitsel yönlerinin yanında, renk ve hareket özellikleri de bulunmaktadır. Bu özelliklerinden dolayı, eğitim ve öğretim etkinliklerinde kullanılabilecek filmler aracılığıyla öğrencilerin farklı duyu organlarına hitap edilerek (Mahmud ve İsmail 2003) istenilen davranış değişikliklerinin daha kolay oluşturulmasına zemin hazırlanabilir. Filmlerin tarih öğretim etkinliklerinde kullanılmasının pek çok faydası bulunmaktadır. Bunların bir kısmı aşağıdaki gibidir:

- Öğrencilerin ilgilerini çekme.
- Değişik tarihi konulara yönelik geniş bir içerik sunma.
- Belirli bir noktayı açık hale getirme.
- Dersi ilginç hale getirme.
- Öğrencilerin duygularına hitap etme.
- Öğrenciye gösterilen film özetlerinin ardından, gösterimi yapılan konuyu neyin takip edeceğini söyleme imkânı sağlama.
- Öğrencilere, gösterimi yapılan film özeti hakkında kendi el yazılarıyla görüşlerini yazma imkânı sağlama.
- Kavramları görsel olarak sunma.

- Bir olayın iki farklı versiyonunu gösterme.
- Geçmiş ilginç ve ulaşılabılır kılmaya yardımcı olma.
- Öğrencilere diğer şekilde ulaşılması mümkün olmayan kanıt ve kaynaklar sunma.
- Öğrencilere tanımadıkları insanlar ve yerler hakkında açık ve net bir fikir verme.
- Motivasyonu artırma.
- İlgi ve merakı artırma.
- Karmaşık şeyleri basitleştirme.
- Geçmişe ait insan, yer ve karmaşık olaylar hakkında bilgi sağlama.
- Öğrencilerin yaşamları mümkün olmayan olay ve sahnelerin gösterimine yardımcı olma (Dickinson 1972; Barth ve Demirtaş 1997; Haydn 2000).

Öğrenci merkezli ve aktif tarih öğretimi üzerine çalışmalar yürüten Phillips (2002: 137-138) tarih öğretimiyle ilgili bir eserinde, derslerde video kullanımının faydalarını açıklamıştır. Yazarın video kullanımının faydalarıyla ilgili önerilerini filmlerin tarih derslerinde kullanımına uyarlamak mümkündür. Bu faydaların bir kısmı aşağıdaki gibidir:

- Kısa film pasajları öğrenciler için ilgi çekicidir. Bunlar öğrencilerin kafasında soru işaretleri oluştururlar.
- Film, öğrencilere önemli olgusal bilgi sağlar.
- Film değişim, kronoloji, sebep, sonuç, benzerlik, farklılık, motivasyon ve empatik bakış açısıyla ilgili konularda tartışma sağlar.
- Pek çok filmin kendisi kanıt olarak kullanılabilir. Buna ilaveten filmler hipotezleri test ve güvenilirliği kontrole yardım eder.
- Filmler, bilgilerin ve kanıtların diğer kaynaklarla karşılaştırılmasını sağlarlar.
- Filmler, özellikle ırkçılık ve soykırım gibi hassas konuların daha iyi anlaşılmasına yardım ederler.
- Filmler, öğrencilerin anlamakta zorlandıkları konuları basitleştirip anlamaya yardımcı olurlar.
- Filmler, geçmişin görsel olarak sunulması ve öğrencilerin hoş vakit geçirmelerine yardımcı olurlar.

Tarih Derslerinde Film Kullanmanın Sınırlılıkları

Filmler tarih derslerinde dikkatli kullanılması gereken araçlardır. Filmlerin sınırlılıklarını bilmeden onları öğretim etkinliklerinde kullanmak yarardan çok zarar verebilir. Bu bağlamda film kullanımından doğabilecek sınırlılıkların bir kısmı aşağıdaki gibidir:

- Filmler öğrencileri pasif kılabilir.
- Bazı filmler, kullanılan dil ve içerik açısından öğrencilerin seviyelerine uygun olmayabilir.
- Bazı dramatik filmler yanlış yorumlanmaya yol açabilir ve önyargı oluşturabilir.
- Filmlerin üretimi uzmanlık ister.
- Filmlerin gösterimi için özel bir araç gereklidir (Paykoç 1991; Farmer ve Knight 1995).

Tarih Öğretiminde Filmle Öğretme ve Öğrenme Süreci: Film Kullanmadan Önce Dikkat Edilmesi Gereken Hususlar

Öğretmenler tarih derslerinde film kullanmadan önce, bir dizi hususa dikkat etmelidir. İlk aşamada, tarih öğretmeni okulun imkânlarının film kullanımına uygun olup olmadığını gözden geçirmelidir. Okulun imkânlarının tarih derslerinde film kullanımına uygun olması durumunda, öğrencilerde meydana getirilecek davranış değişikliklerine uygun bir film seçilmelidir. Bu bağlamda ülkemizde Osmanlı Devleti ve Kurtuluş Savaşı'yla ilgili değişik filmler bulunmaktadır. Buna ilaveten, Osmanlı Devleti ve Cumhuriyet dönemiyle ilgili olarak ülkemiz dışında hazırlanmış filmler de tarih derslerinde kullanılabilir. Tarih öğretmeni kullanacağı filmi tespit etmesinin ardından, filmin kazandırılacak davranışlarla ne derece örtüştüğünü çok net bir biçimde ortaya koymalıdır. Tarih öğretmenin dikkat etmesi gereken diğer bir husus ise, kullanılacak filmin öğrencinin yaş, yetenek, ilgi ve seviyesine uygun olup olmadığıdır. Örneğin, yaşı küçük olan öğrenciler için çizgi filmler daha uygunken, yaşı büyük olan öğrencilerde çizgi film dışındaki filmler kullanılabilir. Buna ilaveten öğretmen, filmin yapısı ve niteliğine dikkat etmelidir. Filmin verdiği mesaj, içerik, kullanılan dil, ön yargının olup olmadığı göz önüne alınması gereken diğer hususlardır (Phillips 2002; Farmer 1981 aktaran Brooks, Aris ve Perry 1993).

Tarih dersinde öğretimi yapılacak konuya uygun filmin bulunmasının ardından, filmin nasıl kullanılacağına karar verilir. Filmin bir bütün halinde mi, yoksa pasajlar halinde mi gösterileceğine, hangi noktalarda daha fazla dikkat edileceğine karar verilmelidir. Bu aşamada, film gösterimi veya gösterim sonrasında, ne tür etkinliklerin yapılacağı planlanmalıdır. Bu çerçevede, yapılacak etkinlikler ve sorulacak sorular belirlenir. Buna ilaveten, film gösterimi ve etkinliklerin ardından, değerlendirmenin nasıl yapılması gerektiği planlanmalıdır.

Film Sunumu Esnasında Dikkat Edilmesi Gereken Hususlar

Film sunumu esnasında, gösterimin yapılacağı mekânın sunuma uygun olmasına dikkat edilmelidir. Bu bağlamda sınıf, öğrencilerin filmi görebileceği

şekilde düzenlenmelidir. Filmin hepsinin mi, yoksa belli bir kısmının mı gösteriminin yapılacağına karar verildikten sonra, öğrencilere filmle ilgili çalışma yaprakları dağıtılır. Çalışma yaprağı etkinlikleri bireysel, ikili veya grup halinde yürütebilir (Phillips 2002).

Zaman kaygısı olmayan öğretmenler ilk aşamada, filmin hepsini öğrencilere seyrettirebilirler. Bu çalışmayı takiben, filmin önemli görülen kısımları üzerinde öğrencilerle beraber çalışmalar yürütülebilir. Bu etkinlikler çerçevesince, çalışma yaprağı, soru-cevap, analiz, tartışma ve değerlendirme çalışmaları yapılabilir. Tarih öğretmeni bu etkinlikler aracılığıyla davranış değişikliklerinin ne ölçüde meydana gelip gelmediğini görür ve eksik kalan kısımları tamamlama şansına sahip olabilir (Farmer 1981 aktaran Brooks, Aris ve Perry 1993). Buna ilaveten, film gösterimi esnasında filmin kimler tarafından ve hangi amaçla yapıldığı, verdiği mesaj, bu mesajın gerçekleri yansıtıp yansıtmadığı ve filmde ön yargıların bulunup bulunmadığı öğrenciler tarafından araştırılabilir (Farmer 1981 aktaran Brooks, Aris ve Perry 1993).

Film Sunumundan Sonra Yapılması Gereken Etkinlikler

Film gösteriminin ardından, davranış değişikliklerinin meydana gelip gelmediği, geldiye ne oranda meydana geldiği ile ilgili olarak bir dizi etkinlik yapılmalıdır. İlk aşamada öğrenciler, filmde elde ettikleri deneyimleri sınıf huzurunda paylaşmalıdırlar. Bu çerçevede, öğrencilerden ne öğrendiklerini sözlü veya yazılı olarak belirtmeleri istenmelidir. Bu etkinliklerde film hakkında genel kanaat, filmdeki kanıtlar, kişiler ve olayların ön yargı içerip içermediği, aksaklıkların olup olmadığı da ortaya konmalıdır. Buna ilaveten, tarih öğretmeni hedeflediği davranış değişikliklerinin ortaya çıkıp çıkmadığını çok net bir biçimde yazılı ve sözlü sorularla ortaya koymalıdır (Farmer 1981 aktaran Brooks, Aris ve Perry 1993).

Tarih Derslerinde Film Kullanımı Çerçevesince Yürütülebilecek Bazı Öğretim Etkinlikleri

Tarih derslerinde filme dayalı etkinlikler sonucu istenilen davranış değişikliklerinin meydana getirilebilmesi için, film sunumu öncesinde, sunum aşamasında ve sonrasında bir dizi etkinlik yapılabilir. Bu etkinlikler öğrencileri etkin, üretken ve yaratıcı kılacak tarzda olmalıdır. Bu bağlamda, tarih dersleri çerçevesinde yapılabilecek etkinliklerin bir kısmı aşağıdaki gibidir:

Tartışma

Film seyrettirilmesi aşamasında ve filmin bitiminde öğrenciler film üzerinde tartışma yapabilirler. Bu tartışmalar, filmin içeriği, vermek istediği mesaj, sunduğu kanıtlar, gerçeklere uygunluğu, ön yargı barındırıp barındırmadığı gibi konularda yapılabilir.

Not Tutma

Tarih derslerinde film sunumu aşamasında ve sonrasında yapılabilecek etkinliklerden birisi not tutmadır. Öğrenciler gerek filmi seyrederken, gerekse sunumdan sonra önemli gördükleri veya öğretmenin işaret ettiği yerlerle ilgili olarak not tutabilirler.

Film Köşesi Oluşturma

Okullarda tarih dersleri bünyesinde film köşeleri oluşturulabilir. Film köşelerinde tarih derslerinde kullanılacak filmler hakkında tanıtım yapılarak öğrenciler bilgilendirilebilir. Buna ilaveten, bu köşeler aracılığıyla, sınıfta gösterimi yapılmasa da sinemalarda gösterimi yapılan ve tarihi konularla ilgili olan ve olmayan filmlerin tanıtımı yapılarak, bu filmlerin izlenmesi sağlanabilir (Greiner 1955).

Film Yapma

Tarih dersleri bünyesinde filmlere yönelik yapılabilecek diğer bir etkinlik ise, öğrencilerin bizzat kendi kameraları aracılığıyla yapabilecekleri filmlerdir (Greiner 1955: 13-17). Bu etkinlik öncesi tarih öğretmeni, çalışma aracılığıyla öğrencilere kazandırılacak davranışları içeren bir senaryo hazırlamalı ve bu senaryo çerçevesinde sınıftan seçilen öğrencilerle film çekilmelidir. Daha sonra bu film sınıfta izlettilererek film üzerinde tartışma ve diğer etkinlikler yürütülmelidir.

Ahlaki, Düşünsel ve Empatik Tahlil

Öğrenciler seyrettikleri filmlerle ilgili olarak ahlaki, tarihsel ve empatik tahliller yapabilirler. Filmin konusunun düşünsel olarak değerlendirilmesinin ardından, filmde geçen karakterlerin davranışlarının ahlaki ve düşünsel boyuttan doğru olup olmadığı incelenebilir. Buna ilaveten, filmde geçen karakterlerle ilgili olarak, öğrencilerden empati etkinlikleri yapmaları istenebilir.

Drama

Filme dayalı yürütülebilecek bir diğer etkinlik, drama etkinliğidir. Filmdeki konu ve konular bağlamında öğrenciler, kritik davranışların kazanılabilmesi için bir dizi drama etkinliği yapılabilir. Kurtuluş Savaşı'nı anlatan bir filmde, Milli Mücadele'nin oluşmasına zemin hazırlayan konular drama etkinliğine konu olabilir.

Çalışma Yapraklarına Dayalı Etkinlikler

Tarih dersleri bünyesinde filme dayalı etkinlikleri verimli hale getirmenin yollarından birisi çalışma yapraklarıdır. Gösterimi yapılacak olan filmle ilgili olarak tarih öğretmeni tarafından kazandırılacak davranışlar ışığı altında oluşturulabilecek çalışma yaprakları, filmin gösterimi ve seyrettirilmesinin

ardından kullanılabilir. Çalışma yapraklarının öğrenciler tarafından doldurulmasının ardından, çalışma yaprağındaki sorulara verilen cevapların gerekçeleri de öğrencilerle tartışılmalıdır.

Konu Tamamlama

Konu tamamlama, tarih derslerinde öğrencilerin yapabileceği diğer bir etkinlik olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu etkinlikte, filmin bir kısmı gösterilir ve öğrencilerden gösterimi yapılan kısmın geri kalanını konu olarak kendilerinin yazmaları istenebilir. Bu çerçevede, öğrencilerden yazdıkları konuyu hangi gerekçelere dayalı olarak yazdıklarını belirtmeleri de istenmelidir.

Sonuç ve Öneriler

Tarih öğretimi aracılığıyla çağımız insanının ihtiyaç duyduğu önemli nitelik ve becerilerin bir kısmı öğrencilere kazandırılabilir. Bu ders aracılığıyla, öğrencilere duyuşsal niteliklerin kazandırılmasının yanında, sosyal beceriler, geçmişle bugünü mukayese edebilme, değişim ve sürekliliği algılayabilme, kanıtları değerlendirebilme, eleştirel ve analitik düşünebilme gibi pek çok özelliğin kazandırılması mümkündür. Bu niteliklerin öğrencilere kazandırılması için, geçmişin bugüne getirilerek, tarih derslerinin basit, ilginç ve anlaşılır bir biçimde öğrenilmesine olanak sağlayacak öğretim ortamları düzenlenmelidir. Geçmişin bugüne getirilmesinde ve tarih derslerinin ilginç ve anlaşılır kılınmasında bizlere yardım edebilecek araçların başında filmler bulunmaktadır. Özellikle 20. yüzyıl olaylarının geçtiği dönemde çekilen veya daha sonradan çekimi yapılan filmler aracılığıyla, geçmişe ait pek çok konuyu görsel ve işitsel olarak günümüze getirmek mümkündür.

Tarih derslerinde filmlere dayalı etkinliklerden istenilen verimin alınabilmesi için tarih öğretmenlerinin, filmlerin bu alanın öğretimindeki yeri ve önemi hakkında gerekli bilgi ve beceriye sahip olmaları gerekmektedir. Buna ilaveten, tarih derslerinde filmlerden istenilen verimin alınabilmesi için tarih öğretmenlerinin aşağıdaki hususlara dikkat etmesi gerekmektedir. İlk aşamada, tarih öğretmeni öğretimi yapılacak konunun hedef ve davranışlarının ışıltı altında bir film tespit etmelidir. Daha sonra, tespit edilen filmin hangi açılardan inceleneceği ve sunumunun nasıl yapılacağına karar verilmelidir. Bu aşamada tarih öğretmenleri öğrencilerinin film tahlilinde kullanabilecekleri açık ve anlaşılır çalışma yaprakları hazırlamalıdır. Son olarak, filmin izlenmesinin ardından öğrencilerde meydana gelen davranışları tespit etmek amacıyla yürütülebilecek etkinlikler planlamalıdır. Bu çalışmaya dayalı olarak aşağıdaki öneriler geliştirilebilir:

Tarih öğretmen adaylarına, eğitim fakültesindeki eğitimleri aşamasında filmlerin tarih öğretimindeki yeri, önemi ve nasıl kullanılması gerektiği konusunda eğitim verilmelidir.

Hizmet içi kurslar aracılığıyla tarih öğretmenlerine, filmlerin tarih öğretimindeki yeri, önemi ve nasıl kullanılması gerektiği konusunda eğitim verilmelidir. Okullarda tarih derslerinde kullanılmak üzere film arşivleri oluşturulmalıdır. Tarih derslerinde kullanılacak filmlere yönelik öğretmen ve öğrencilerin kullanabileceği örnek materyaller geliştirilmelidir.

Kaynakça

- BARTH, J. L. ve Demirtaş, A. (1997), *İlköğretim Sosyal Bilgiler Öğretimi: Öğrenci Kılavuzu*, Ankara: YÖK/Dünya Bankası Milli Eğitim Geliştirme Projesi Hizmet Öncesi Öğretmen Eğitimi.
- BROOKS, R., Aris, M. ve Perry, I. (1993), *The Effective Teaching of History*, London: Longman.
- CHANSEL, D. (2003), *Beyaz Perdedeki Avrupa Tarih Öğretimi ve Sinema*, Çev. Nurettin Elhüseyini, İstanbul: Tarih Vakfı.
- DEMİREL, Ö. (2001), *Öğretim Teknolojileri ve Materyal Geliştirme*, Ankara: Pegem A.
- _____ (2002), *Planlamadan Deđerlendirmeye Öğretme Sanatı*, Ankara: Pegem A.
- DICKINSON, A. K. (1972), The Role of Audio-Visual Material. Burston, C. W. Green, E. J. Nicholas, A. Dickinson, D. Thompson (Eds.). *Handbook for History Teachers*, içinde (ss. 126-136). London: Methuen Educational Ltd.
- EREN, H., Gözaydın, N., Parlatur, İ., Tekin, T. ve Zülfiyar, H. (1988), *Türkçe Sözlük*, Ankara: Türk Tarih Kurumu Basım Evi.
- FARMER, A. ve Knight, P. (1995), *Active History in Key Stages 3 and 4*, London: David Fulton Publishers.
- GREINER, G. (1955), *Teaching Film*, London: British Film Institute
- HAYDN, T. (2000), Information and Communications technology in the history classroom, James Arthur and Robert Phillips (Eds.). *Issues in History Teaching*, içinde (ss. 98-112), London: Routledge.
- http://www.holonet.khm.de/visual_alchemy/lumiere.html [Giriş Tarihi: 15. 12. 2005]
- <http://www.students.itu.edu.tr/~ergonomi/webdergi/2.html> [Giriş Tarihi: 24. 07. 2006]
- MAHMUD, Hj. Rosnaini ve İsmail, Hj. Arif Mohd (2003), The Value of Bukit Kopeng as an Educational Film: A Research, *The Turkish Online Journal of Educational Technology (TOJET)*, Nisan, Cilt 2, Makale 7, <http://www.tojet.net/articles/227.doc>
- MCCULLOCH, G. ve Richardson, W. (2000), *Historical Research In Educational Setting*, Buckingham: Open University Press.

- ÖZTAŞ, S. (2006), T.C. İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük Dersi Konularının Öğretiminde Filmlerin Kullanılması, *Türk Eğitim Sisteminde Atatürkçülük ve Cumhuriyet Tarihi Öğretimi*, Hacettepe Üniversitesi Yayınları, 131-150.
- PAYKOÇ, F. (1991), *Tarih Öğretimi*, Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Açıköğretim fakültesi.
- PHILLIPS, R. (2002), *Reflective Teaching of History 11-18*, London: Continuum.
- SAFRAN, M. (2002), Orta Öğretim Kurumlarında Tarih Öğretiminin Yapı ve Sorunlarına İlişkin Bir Araştırma, *Türk Yurdu Dergisi*, 22 (175): 73-79.
- STRONG, G. F. (1964a), *History in the Primary School*, London: University of London Pres.
- _____ (1964b), *History in the Secondary School*, London: University of London Pres.
- TEKELİ, İ. (1998), *Tarih Bilinci ve Gençlik*, İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.

EK 1: Öğretmen Film Kontrol Listesi (İlk 12 sorunun evet olması halinde filmin gösterilmesi tavsiye edilmektedir)

Soru Numarası	Sorular	Evet	Hayır
1	Okulunuzun fiziki imkânları film gösterimine uygun mudur?		
2	Film hakkında detaylı bilgiye sahip misiniz?		
3	Filme yönelik yapılan değerlendirmeler hakkında bilginiz var mı?		
4	Filmin bilişsel, ahlaki ve düşünsel açıdan öğrencilere katkısının olabileceğine inanıyor musunuz?		
5	Film bilimsel gerçeklere uygun olarak hazırlanmış mıdır?		
6	Film Türk Milli Eğitimi'nin genel amaç ve ilkelere uygun mudur?		
7	Öğretimi yapılacak konuyla film arasında doğrudan bir ilişki var mıdır?		
8	Belirlediğiniz kazanımları öğrencilerinize en iyi kazandırmanın yolu bu filmin kullanılması mıdır?		
9	Filmin konusu genel ahlaka uygun mudur?		
10	Filmde kullanılan dil genel ahlaka uygun mudur?		
11	Film öğrencilerinizin seviyelerine uygun mudur?		
12	Film açık ve anlaşılır mıdır?		
13	Film öğrencilerin ilgi ve meraklarını çekecek bir yapıda mıdır?		
14	Filmin tamamının gösterimi yapılmayacaksa, gösterimi yapılacak kısımlara karar verdiniz mi?		
15	Filmin gösteriminden önce, gösterimi esnasında ve gösteriminden sonra ne tür öğretim etkinlikleri yapılacağına karar verdiniz mi?		
16	Öğrencilerin kullanımına yönelik olarak çalışma yaprağı hazırladınız mı?		
17	Filmin sunumunun ardından öğrencilerde ne tür kazanımlar meydana geldiğini görmek için bir planlama yaptınız mı?		

Kaynak: Öztaş 2006'dan uyarlanmıştır.

Ek 2: Cumhuriyet Filmi Çalışma Yaprağı

Yönerge: Bu çalışma yaprağı 3 kısımdan oluşmaktadır. İlk kısım, filmin gösteriminden önce öğrencilerin film hakkındaki görüşlerini sormaya yöneliktir. İkinci kısım ise, filmin izlenmesi esnasında ve sonrasında öğrenci görüşleriyle ilgili sorulardan oluşmaktadır. Son kısım ise, filmin seyrettirilmesinin ardından öğrencilerin duygu ve düşünceleriyle ilgili soruları içermektedir. (Not: Tarih öğretmeni dersinin hedef ve davranışlarına uygun olarak aşağıdaki soruların hepsini veya bir kısmını kullanabilir. Ayrıca, öğretmenler aşağıdaki sorulara kendileri yeni sorular ekleyerek çalışma yaprağını geliştirebilirler.

Öğrencinin Adı Soyadı:

Öğrencinin Numarası:

Filmin Adı:

Filmin Konusu:

Birinci Kısım: Bu Bölümü Filmi İzlemeden Önce Doldurunuz

- Cumhuriyet filmi hakkında herhangi bir bilginiz var mı? (Bilginiz varsa, yazar mısınız?)
- Filmin ismine dayalı olarak, filmin içeriği hakkındaki düşüncelerinizi yazınız?
- Size gösterilen film afişine dayalı olarak, filmin içeriğinin ne olabileceği hakkında bir paragraf yazınız?

İkinci Kısım: Bu Bölümü Filmi İzleme Esnasında ve Film Bitiminde Doldurunuz

- Filmin ilk sahnesinde verilmek istenen mesaj nedir?
- Film hangi mekânlarda cereyan ediyor?
- Filmin çekiminin yapıldığı mekânların hakkında herhangi bir bilginiz var mıydı?
- Film hangi tarihler arasında geçiyor ve sizce filmin dönüm noktaları hangi tarihlerdir?
- Düşman askerlerinin İstanbul'u terk ediş sahnesini izlediğiniz zaman neler hissettiniz?
- O günkü askerlerle bugünkü askerlerin kıyafetleri arasında ne tür benzerlik ve farklılıklar var?
- Filmde kullanılan otomobiller hakkındaki düşünceleriniz nedir? O zamanki otomobillerle bugünkü otomobilleri karşılaştırınız?
- Filmin geçtiği dönendeki milletvekilleriyle, bugünkü vekillerin giysilerini karşılaştırınız?
- Sizce Şapka Devrimi yapılmalı mıydı?
- Şapka Devrimi esnasında Türk insanının giyim-kuşamıyla bugünkü giyim-kuşam arasındaki farklar nelerdir?
- Size göre, halifelğin kaldırılıp cumhuriyetin ilanındaki gerekçeler haklı mıydı? Açıklayınız?
- Terakkiperver Partisi'nin kapatılması hakkındaki düşünceleriniz nelerdir?

- Tekkeler kapatılmıyordu, Cumhuriyetin yöneticileri ne tür problemlerle karşılaştırlardı?
- Şeyh Said İsyanının neden ve sonuçları hakkındaki düşünceleriniz nelerdir? Size göre bu isyanla bugünkü terör olayları arasındaki benzerlik ve farklılıklar nelerdir?
- İzmir suikastı ve Menemen olayları hakkında ne düşünüyorsunuz?
- Yazı Devriminin gerçekleştirilmesiyle ilgili ne düşünüyorsunuz?
- Atatürk'ün kadınlara seçme ve seçilme hakkının tanınması yönündeki çalışmalarının önemi nedir?
- Atatürk'ün çok partili hayata geçişi bir daha denemesinin sebepleri nelerdir?
- Film Atatürk'ün özel yaşamı hakkında bugüne kadar bilinmeyen ne tür bilgiler içermektedir?
- Filmde Atatürk, İsmet İnönü, Fikriye Hanım, Latife Hanım, Mevhibe İnönü, Halide Edip ve Zübeyde Hanım'ı canlandıran sanatçılardan hangileri daha gerçekçiydi?
- Filmin izlenmesiyle mücadele, idealistlik, vatanseverlik, adalet, hoşgörü vb. ile ilgili olarak neler öğrendiniz?
- Film Cumhuriyetin kuruluş dönemine yönelik olarak sizde ne tür duygular uyandırdı?
- Filmin bitiminde verdiği mesaj veya mesajlar nelerdir?
- Size göre film nasıl bitmeliydi?
- Film bitiminde kafanıza takılan sorular var mıdır? Kafanıza takılan sorular varsa bunları yazınız.

Üçüncü Bölüm: Bu Bölümü İkinci Bölümün Tamamlanmasının Ardından Doldurunuz

Bu kısımda öğrenciler gruplar oluşturarak çalışma yapraklarındaki sorulara verdikleri cevapları karşılaştırırlar. Farklı cevapların nedenleri grupça tartışılarak ortaya konmaya çalışılır

The Role and Significance of Films in The Teaching of History

Assist.Prof.Dr. İsmail H. DEMİRCİOĞLU*

Abstract: Films are among the most effective tools and materials that allow students to acquire cognitive, auditory, and psychomotor qualities. Films are very useful in history lessons, too, since by carrying the past to today's world, they make history lessons easier to follow and much more interesting to students. In developed countries using films in the teaching of history goes back to the first quarter of the last century. In the developed world films have been used in history classes even more frequently following World War II, and today films are among the major tools in the teaching of history. When history teaching in our country is considered, however, it can be observed that a significant number of Turkish history teachers do not make adequate use of films in their classes. It can also be observed that some Turkish history teachers do not have sufficient knowledge of how to use films effectively in their courses. This study has been conducted in order to look into the role and significance of films in history classes and to provide a guideline as to how films can be put to use in the most effective manner. The study first establishes a theoretical basis by reviewing the literature on the use of films in history classes and depending on these, makes a number of recommendations to Turkish history teachers.

Key Words: History teaching, History Courses and Films, Active History Teaching

* Karadeniz Technical University, Fatih Faculty of Education, Department of Secondary Education in the Social Sciences, History Education Division / TRABZON
demircioglu61@yahoo.com

Важность и роль фильмов в обучении истории

Помощник доцента доктор Исмаиль Демирджиоглу*

Резюме: Фильмы являются одним из главных материалов, облегчающими приобретение познавательные, чувствительные и психомоторные качества у учеников. В особенности на уроках истории с помощью фильмов прошлое можно перенести в настоящее. Вдобавок с помощью этих средств уроки могут преподноситься более интересном, простом и постижимом виде. Известно, что в экономически и технологически развитых странах фильмы применяются для эффективности обучающего и образовательного процесса уже с первой четверти прошлого столетия. Известно также, что эти материалы стали использоваться более часто и осмысленно на уроках истории в особенности после 2. Мировой войны.

В наше время же в развитых странах фильмы стали неотъемлимой частью кабинетов истории. Однако при исследовании процесса обучения истории в нашей стране мы видим, что одна часть наших учителей не используют фильмы на уроках истории. Известно также, что некоторые учителя истории, которые используют фильмы на своих уроках не могут применять эти материалы достаточно эффективно. В этих рамках эта работа направлена на возможность извлечения пользы для учителей истории нашей страны и исследовано место фильмов на уроках истории, роль и как наиболее эффективнее их использовать. В работе на первом этапе исследована литература о месте фильмов на уроках истории, роли и как наиболее эффективнее их использовать и была создана теоретическая база. Позднее под полученными данными был предложен ряд предложений для учителей истории нашей страны.

Ключевые Слова: обучение истории, урок истории и фильм, активное обучение истории

* Черноморский Технический Университет Педагогический Факультет Фатих Отделение Образование в социальной сфере Средней школы, Отделение Истории США / ТРАБЗОН
demircioglu61@yahoo.com